

اثر تعدیلگر مدیریت سود بر رابطه ویژگی‌های شرکت و اجتناب مالیاتی

محمود علیزاده^۱

جمال جلیلیان^۲

درخشان حیدری^۳

نسیم طاهرخانی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۷/۱۴

چکیده

مالیات، مهم‌ترین منبع تأمین مالی دولت، نه تنها در کشورهای توسعه‌یافته بلکه در کشورهای در حال توسعه است و از طرف دیگر، مالیات یکی از عوامل خروج منابع شرکت است؛ بنابراین شناسایی عوامل مؤثر بر مالیات شرکت‌ها بسیار حائز اهمیت می‌باشد. از این رو هدف از این مطالعه، بررسی رابطه بین ویژگی‌های شرکت با اجتناب مالیاتی و تحلیل اثرات تعدیل‌کننده مدیریت سود بر رابطه بین ویژگی‌های شرکت‌ها و اجتناب مالیاتی است. ویژگی‌های شرکت در این مطالعه، بر پایه سودآوری، اهرم و اندازه بوده است. در این مطالعه ۶۱ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره (۱۳۹۵-۱۳۹۱) به‌عنوان نمونه مورد مطالعه و با استفاده از روش حذف سیستماتیک انتخاب شده‌اند. نتایج رگرسیون پانل دیتا با استفاده از نرم افزار Eviews با مدل اثرات تصادفی نشان داد که ویژگی‌های یک شرکت، یعنی سودآوری، اهرم مالی و اندازه اثر معناداری بر اجتناب مالیات دارند. از طرف دیگر عملکرد مدیریت سود، می‌تواند اثرات سودآوری، اندازه شرکت و اهرم را بر اجتناب مالیاتی تعدیل کند.

واژه‌های کلیدی: مدیریت سود، ویژگی‌های شرکت، اجتناب مالیاتی، سودآوری، اندازه شرکت و اهرم مالی

۱. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی، دانشگاه دفاع ملی، ma_alizadeh87@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد مدیریت مالی، دانشگاه شاهد، (نویسنده مسئول)، jamaljaliliyan@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری اقتصاد (پولی)، دانشگاه رازی کرمانشاه، derakhshan.haidary@gmail.com

۴. مدرس دانشگاه، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی قزوین، N_t_62@yahoo.com

۱- مقدمه

یکی از موارد مهم برای منابع درآمدی آینده، مالیات است. مالیات علاوه بر تأمین مالی مورد نیاز دولت، نقدینگی را نیز کنترل کرده و ضمن توزیع بهتر درآمد و ثروت کشور، آن‌ها را در محل‌های مناسب خرج می‌کند. اجتناب مالیاتی و فرار از پرداخت مالیات در کشورها باعث شده است تا درآمدهای مالیاتی از آنچه برآورد شده است کمتر باشد. از دیدگاه نظری، منظور از اجتناب مالیاتی، تلاش در جهت کاهش مالیات‌های پرداختی است (هانلون و هیتزمن، ۲۰۱۰). مالیات، هزینه‌ای است که بر تمام واحدهای انتفاعی که به‌نوعی درآمدزایی می‌کنند، از جانب دولت تحمیل می‌شود. چنانچه شرکت‌ها و اشخاص حقوقی به‌عنوان واحدهایی تلقی شوند که در راستای کسب سود و انتفاع فعالیت می‌کنند، می‌توان انتظار داشت که به دنبال راهکارهایی برای کاهش مالیات پرداختی خود باشند. در ادبیات مالی در کشورهای خارجی، تلاش‌ها و راهکارهای قانونی شرکت‌ها به‌منظور کاهش هزینه مالیات خود را به نام‌های متفاوتی از قبیل مدیریت مالیات، اجتناب از پرداخت مالیات و رویه مالیاتی جسورانه می‌شناسند. به‌طور متداول، فعالیت‌های اجتناب از پرداخت مالیات به ابزارهای صرفه‌جویی مالیاتی اطلاق می‌شود که منابع را از دولت به سهامداران انتقال می‌دهد و بنابراین، ارزش بعد از مالیات شرکت را افزایش می‌دهد (پور حیدری و همکاران، ۱۳۹۳).

فرار مالیاتی نوعی تخلف قانونی است، اما اجتناب از مالیات، در واقع نوعی استفاده از خلأهای قانونی در قوانین مالیاتی برای کاهش مالیات است؛ بنابراین از آنجا که اجتناب مالیاتی فعالیتتی به ظاهر قانونی است، به نظر می‌رسد که بیشتر از فرار مالیاتی در معرض دید است و چون اجتناب مالیاتی در محدوده‌ای معین برای استفاده از مزایای مالیاتی است و به‌طور عمده قوانینی محدودکننده‌ای در زمینه کنترل اجتناب مالیاتی وجود ندارد (خانی و همکاران، ۱۳۹۳)، به نظر می‌رسد بسیاری از شرکت‌ها درگیر اجتناب مالیاتی باشند و از این‌رو تعیین عوامل تأثیرگذار بر سطح اجتناب مالیاتی در شرکت‌ها اهمیت زیادی دارد. در اغلب موارد پژوهش‌هایی که تاکنون با هدف تبیین عوامل مؤثر بر اجتناب مالیاتی صورت گرفته، تأکید بر ویژگی‌های خاص شرکت‌ها بوده است. در پژوهش‌های قبلی رابطه بین ویژگی‌های شرکت‌ها با استفاده از معیارهای مختلف مانند سودآوری، اهرم و اندازه در برابر اجتناب مالیاتی بررسی شده است، به‌عنوان مثال پراتاما (۲۰۱۷) از سودآوری، نفوذ، سن و اندازه به‌عنوان معیاری برای ویژگی‌های شرکت استفاده کرده است. همچنین ایریانتو و همکاران (۲۰۱۷) از سودآوری، اهرم، اندازه و شدت سرمایه به‌عنوان معیارهای برای ویژگی‌های شرکت استفاده کرده‌اند. علاوه بر این، مطالعات متعددی وجود دارد که اثرات سودآوری، اهرم و میزان اجتناب مالیات را مورد بررسی قرار داده‌اند (کیم و ایم، ۲۰۱۷؛ سالوودین، ۲۰۱۷).

بعضی از محققان، مدیریت سود را به‌عنوان عامل دیگری که بر اجتناب مالیاتی و نرخ مؤثر مالیاتی

تأثیر گذار بوده را مورد بررسی قرار دادند. یکی از عواملی که مدیران شرکت‌ها را برای مدیریت سود تشویق می‌کند، انگیزه مالیاتی است (اسکات ۲۰۰۹). بادرسچر و همکاران (۲۰۱۳) دریافته‌اند که بسیاری از شرکت‌ها مدیریت سود را به منظور اجتناب از مالیات انجام می‌دهند. بر اساس نظریه نمایندگی، مدیران شرکت‌ها توانایی تبدیل و دستکاری اطلاعات را دارند (بصری و بوچاری، ۲۰۱۷). مدیران شرکت می‌توانند جایگزین‌ها و روش‌های حسابداری مورد استفاده برای ثبت هر معامله‌ای را به کار بگیرند. همچنین مدیران شرکت‌ها می‌توانند انگیزه‌ای برای افزایش سود برای اهداف گزارشگری مالی و کاهش سود برای اهداف گزارش مالیاتی داشته باشند (کوه و لی، ۲۰۱۵). ناسازگاری بین استانداردهای حسابداری و قوانین مالیاتی اجازه می‌دهد تا شرکت‌ها مدیریت سود را انجام دهند، به طوری که سود مالیاتی که اعمال می‌شود کاهش می‌یابد (فرانک و همکاران، ۲۰۰۹)؛ بنابراین این مطالعه به بررسی اثر ویژگی‌های شرکت شامل سودآوری، اهرم مالی و اندازه شرکت بر اجتناب مالیاتی پرداخته است. همچنین این مطالعه تلاشی به منظور بررسی اثر تعدیل‌کننده مدیریت سود بر رابطه بین ویژگی‌های شرکت و اجتناب مالیاتی شرکت بوده است. استفاده از مدیریت سود به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر، این مطالعه را از پژوهش‌های قبلی متمایز می‌کند؛ بنابراین انتظار می‌رود این مطالعه بینش‌های جدید و واضحی درباره اقدامات اجتناب مالیاتی ارائه دهد.

۲- مبانی نظری

اجتناب مالیاتی

اجتناب مالیاتی فرآیندی است که از طریق آن شرکت‌ها اقدام به کاهش پرداخت‌های ناشی از مالیات بر درآمد به سازمان مالیاتی می‌کنند. پرداخت مالیات منجر به کاهش سود و وجوه نقد باقیمانده برای سایر ذینفعان شرکت از جمله سهامداران می‌شود. از این‌رو به‌طور طبیعی این انگیزه وجود دارد تا شرکت و سهامداران آن اقداماتی را جهت اجتناب از پرداخت مالیات انجام دهند؛ بر اساس این مفهوم، دیرینگ و همکاران (۲۰۰۷) اجتناب مالیاتی را به‌عنوان «توانایی پرداخت مقدار کمی از مالیات بر درآمد نقدی نسبت به سود قبل از مالیات شرکت» تعریف کرده‌اند. نظریه‌ای وجود دارد که بیان می‌کند اجتناب مالیاتی مستلزم محدود کردن جریان اطلاعات خاص از شرکت برای جلوگیری از تشخیص توسط مقامات مالیاتی است. یافته‌های چن و همکاران (۲۰۱۱) و کیم و همکاران (۲۰۱۰) حاکی از آن است که اجتناب مالیاتی اثر سوء بر محیط اطلاعاتی شرکت‌ها دارد، همچنین اجتناب از مالیات مستلزم استفاده از ساختار پیچیده‌ای است که به مدیران اجازه می‌دهد معیارهای عملکرد شرکت را دست‌کاری کنند (دسای و دارماپالا، ۲۰۰۹) با فرض اینکه شرکت‌ها به‌طور بالقوه با تعارضات نمایندگی مواجه هستند، تأثیر منفی اجتناب مالیاتی بر محیط اطلاعاتی شرکت به مدیران امکان می‌دهد که منابع شرکت را در درازمدت منحرف کنند (کیم و همکاران، ۲۰۱۰). این استدلال بیانگر

آن است که اجتناب مالیاتی می‌تواند به ضرر منافع سهامداران یک شرکت باشد. همان‌طور که دسای و دارماپالا (۲۰۰۶) ذکر می‌کنند، "مدیران فرصت طلب می‌توانند از تکنیک‌های اجتناب مالیاتی برای پیشبرد منافع خود و ایجاد تنش بین مدیران و سهامداران در اجتناب از مالیات، استفاده کنند".

مدیریت سود

مدیران با اختیار خود با استفاده از طیف گسترده‌ای از روش‌ها مدیریت سود را به کار می‌گیرند و با انجام معاملات خاص (به اصطلاح مدیریت سود واقعی) به دست‌کاری ارقام تعهدی می‌پردازند (مارکاریان و همکاران، ۲۰۰۸). همه افراد در همه حال به دنبال منافع شخصی خود هستند و اگر بخواهیم به‌طور منطقی گذری بر این موضوع داشته باشیم، مدیران شرکت‌ها را نیز عضوی از این قاعده قلمداد می‌کنیم. به‌طوری‌که آنان نیز همیشه به دنبال حداکثر سازی منافع شخصی و موقعیت شغلی و رفاه اجتماعی و اقتصادی خود هستند و از آنجا که رسیدن به این منافع در گرو جذب سرمایه‌گذاران بیشتر، پویایی، انعطاف‌پذیری و داشتن وضعیت ثبات در شرکت است، مدیران سعی می‌کنند تصویر مطلوبی از وضعیت مالی واحد تجاری به سهامداران و سایر افراد ذینفعی که تصمیمات آن‌ها در تعیین موقعیت واحد تجاری مؤثر است، ارائه نمایند. مدیریت سود (دست‌کاری سود) زمانی اتفاق می‌افتد که مدیران با استفاده از قضاوت در گزارشگری مالی و ساختار مبادلات برای گمراه کردن بعضی ذینفعان (شامل سهامداران، اعتباردهندگان، کارکنان دولت، سرمایه‌گذاران) درباره عملکرد اقتصادی شرکت یا برای اینکه نتایج قراردادی که بر ارقام حسابداری گزارش شده وابسته است را تحت تأثیر قرار دهند، در گزارشگری مالی تغییر ایجاد می‌کنند. طبق نظر ویلد و همکارانش (۲۰۰۱) مدیریت سود به «مداخله عمومی مدیریت در فرآیند تعیین سود که غالباً در راستای اهداف دلخواه مدیریت می‌باشد»، اطلاق می‌گردد.

سودآوری و اجتناب مالیاتی

عملکرد مدیریت یک شرکت می‌تواند با سطح سودآوری شرکت اندازه‌گیری شود. بر اساس نظریه نمایندگی، دولت به‌عنوان مدیر اصلی به دنبال به حداکثر رساندن درآمد مالیاتی است، درحالی‌که مدیر شرکت به‌عنوان یک نماینده به دنبال کاهش بار مالیاتی است که باید پرداخت شود (ایریانتو و همکاران، ۲۰۱۷). بنابراین، شرکت‌هایی که سطح بالاتری از سودآوری دارند، تمایل به اجتناب از پرداخت مالیات بیشتری دارند (ایریانتو و همکاران، ۲۰۱۷). بر اساس طرح فرضیه پاداش، شرکت‌هایی که درآمد بیشتری کسب می‌کنند، بیشتر تمایل دارند درآمد خود را از طریق کاهش هزینه‌های مالیات، افزایش دهند (گودفری، ۲۰۱۰). از طرفی نتایج مطالعات پراتاما، (۲۰۱۷)؛ ایریانتو و همکاران (۲۰۱۷)؛ سالوودین (۲۰۱۷) و نور و همکاران (۲۰۱۰) نشان داده‌اند که سودآوری تأثیر منفی بر اجتناب مالیاتی دارد.

اندازه شرکت و اجتناب مالیاتی

در خصوص مالیات و اندازه شرکت مطالعات مختلفی در اقصی نقاط جهان صورت پذیرفته است. مبانی نظری این تحقیقات عموماً بر پایه دو فرضیه هزینه‌های سیاسی و قدرت سیاسی می‌باشند؛ که رابطه مالیات و اندازه شرکت از مجرای آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. واتس و زیمرمن (۱۹۸۶) نشان دادند که شرکت‌های بزرگ‌تر بیشتر تحت نظارت دولت قرار می‌گیرند و بیشتر در معرض مواجهه با هزینه‌های سیاسی می‌باشند؛ در نتیجه انتظار می‌رود این شرکت‌ها گرایش کمتری به اجتناب مالیاتی داشته باشند. در مقابل فرضیه قدرت سیاسی قرار دارد که توسط سالامون و سیگفرید (۱۹۷۷) توسعه یافت. طبق این فرضیه، شرکت‌های بزرگ‌تر از قدرت سیاسی و اقتصادی ممتازی نسبت به شرکت‌های کوچک‌تر بهره می‌برند. این شرکت‌ها با استفاده از قدرت اقتصادی، لابی‌گری‌هایی که می‌نمایند درصدد اثرگذاری بر قوانین می‌باشند. هرچند که برخی محققین معتقدند فرضیه هزینه سیاسی ممکن است در کشورهای در حال توسعه برقرار نباشد؛ چرا که در چنین کشورهایی دولت ناگزیر است که برای دستیابی به اهداف اقتصادی و توسعه ملی، با شرکت‌های بزرگ تعامل و همکاری بیشتری برقرار نماید که این امر می‌تواند در امتیازات مالیاتی متبلور شود (سروستانی، ۱۳۹۱). با این تفاسیر می‌توان انتظار داشت رابطه معناداری بین اندازه شرکت و اجتناب مالیاتی وجود داشته باشد (مهرانی و سیدی، ۱۳۹۳).

اهرم مالی و اجتناب مالیاتی

نسبت اهرم مالی، توانایی شرکت برای برآوردن تمام بدهی‌های آن را توصیف می‌کند. شرکت‌هایی با نسبت‌های اهرمی بالاتر، از هزینه‌های بهره بر روی بدهی‌ها برای کاهش میزان مالیات بر درآمد استفاده می‌کنند (مینیک و نوگا، ۲۰۱۰). تأمین مالی بدهی مزایای مالیاتی را برای شرکت‌ها ارائه می‌دهد، زیرا پرداخت سود وام‌ها به‌طور کلی می‌تواند مالیات محسوب شود (کوه و لی، ۲۰۱۵). بنابراین، مدیریت شرکت تمایل دارد از بدهی‌ها در سطح مطلوب استفاده کند تا بار مالیاتی که باید پرداخت شود، به حداقل برسد. نتایج مطالعات انجام شده توسط سالوودین (۲۰۱۷)؛ نوگراها و میرانتو (۲۰۱۵)؛ دلگادو و همکاران (۲۰۱۲)، نور و همکاران (۲۰۱۰) و ریچاردسون و لانیس (۲۰۰۷) نشان داده‌اند که اهرم مالی تأثیر منفی بر اجتناب مالیاتی دارد.

۳- تأثیر سودآوری بر اجتناب مالیاتی با نقش تعدیل‌کنندگی مدیریت سود

سطح درآمد حاصل خدمات شرکت با میزان مالیات قابل پرداخت توسط شرکت رابطه دارد. هرچه درآمد کسب شده بیشتر باشد، مالیات مربوط به آن نیز بیشتر خواهد بود. یکی از تکنیک‌هایی که برای دست‌کاری درآمد استفاده می‌شود، مدیریت سود یا درآمد می‌باشد. از طرفی سود به‌عنوان یک ابزار برای شرکت جهت اجتناب از مالیات استفاده می‌شود (بادرسچر و همکاران، ۲۰۰۹؛ اسکات،

۲۰۰۹). فرانک و همکاران (۲۰۰۹) در پژوهش خود بین گزارشگری مالی تهاجمی و پرخاشگری گزارش مالیاتی رابطه مثبت را بدست آوردند. از آنجا که مدیران شرکت خواهان حداکثر دریافت پاداش هستند؛ بنابراین گزارش مالی مهاجم توسط شرکت در قالب اقداماتی جهت افزایش سود صورت می‌گیرد. همچنین، شرکت‌هایی که سودآوری بالایی دارند، تمایل به انجام اقدامات اجتناب مالیاتی به منظور کاهش بدهی‌های مالیاتی خود خواهند داشت (دلگادو و همکاران، ۲۰۱۲). همچنین فرضیه هزینه‌های سیاسی بیان می‌کند که شرکت‌ها مدیریت سود را با کاهش درآمدها به منظور حداقل رساندن مالیات پرداختی انجام خواهند داد. این شیوه مدیریت درآمد توسط مدیریت شرکت انجام می‌شود.

۴- تأثیر مدیریت سود بر رابطه بین اهرم بدهی و اجتناب مالیاتی

نتایج برخی مطالعات نشان می‌دهد که اهرم مالی با سطح مدیریت سود شرکت مرتبط است. نسبت بدهی بالاتر نشان‌دهنده بالا بودن وابستگی به سرمایه‌گذاران خارجی و در نتیجه بالا بودن هزینه‌های بهره پرداختی توسط شرکت است (آستوتی و همکاران، ۲۰۱۷). اگر سطح بدهی‌های بالا باشد، شرکت تمایل دارد تا مدیریت سود را افزایش دهد. در این راستا شرکت، مدیریت سود را برای افزایش بدهی به منظور کاهش سود و در نتیجه کاهش مالیات پرداختی انجام خواهد داد.

۵- تأثیر مدیریت سود بر رابطه بین اندازه شرکت و اجتناب مالیاتی

نتایج مطالعات پیشین نشان می‌دهد که مدیریت سود نیز با اندازه شرکت‌ها مرتبط است. به‌طور کلی شرکت‌های بزرگ فعالیت‌های تجاری و معاملات مالی بیشتری را نسبت به کسب و کارهای کوچک انجام می‌دهند (ریگو، ۲۰۰۳). از طرفی دیرنج و همکاران (۲۰۰۸) نشان داده‌اند که اندازه شرکت نقش مهمی در مدیریت سود دارد؛ در حالی که شرکت‌های کوچک‌تر نرخهای مالیاتی بالاتری دارند. در این راستا نظریه هزینه‌های سیاسی نشان می‌دهد که شرکت‌ها از رویه‌ها و روشهایی استفاده می‌کنند تا سود خود را کمتر نشان دهند. این هدف به منظور کاهش بار مالیاتی است که باید پرداخت شود. این وضعیت نشان می‌دهد که اندازه شرکت می‌تواند باعث مدیریت سود و حداقل رساندن بار مالیاتی شود.

۶- پیشینه پژوهش

آرمسترانگ و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی حاکمیت شرکتی، انگیزه‌ها و اجتناب از مالیات را بررسی نمودند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین استقلال هیأت‌مدیره با اجتناب از مالیات در چارک اول رابطه مثبت و در چارک چهارم رابطه منفی وجود دارد؛ اما در رگرسیون کلی رابطه‌ای میان سازوکارهای حاکمیت شرکتی و اجتناب از مالیات یافت نشد.

دهرما و آردیانا (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی تأثیر اهرم، نسبت دارایی ثابت، اندازه شرکت و ارتباطات سیاسی بر اجتناب مالیاتی شرکت‌های تولیدی بورس اوراق بهادار اندونزی مورد بررسی قرار دادند.

نتایج نشان داد که اهرم و نسبت دارایی ثابت تأثیر مثبتی بر اجتناب مالیاتی دارند. اما تأثیر اندازه شرکت بر اجتناب مالیات منفی بدست آمد، درحالی که ارتباطات سیاسی تأثیر معناداری بر اجتناب مالیات نداشته است.

ایریانتو و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی اثرات سودآوری، اهرم، اندازه و شدت سرمایه را بر اجتناب مالیاتی مورد بررسی قرار دادند. نتیجه این مطالعه نشان داد که سودآوری، شدت سرمایه اثر منفی بر اجتناب مالیات داشته، اما اندازه شرکت و اهرم تأثیر مثبتی بر اجتناب مالیاتی داشتند.

سالوودین (۲۰۱۷) در پژوهشی تأثیرات اندازه، اهرم، شدت سرمایه، سودآوری و ماهیت کسب و کار پنج‌وپنچ شرکت در بورس اوراق بهادار نیجریه را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج نشان داد که اندازه، اهرم، شدت سرمایه، سودآوری و ماهیت کسب و کار تأثیر منفی بر اجتناب مالیات دارد.

کیم و ایم (۲۰۱۷) در پژوهشی سودآوری، اهرم مالی، جریان نقدی عملیاتی، شدت سرمایه و هزینه تحقیق و توسعه بر اجتناب مالیاتی را در شرکت‌های بورسی کره‌ای مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که سودآوری، اهرم، جریان نقدی عملیاتی، شدت سرمایه، شدت تحقیق و توسعه و نرخ رشد تأثیر مثبتی بر اجتناب مالیاتی داشته است.

رانیا و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی تأثیر ویژگی‌های شرکت بر اجتناب مالیاتی با نقش تعدیلگر مدیریت سود در شرکت‌های بورسی اندونزی مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که ویژگی‌های شرکت شامل سودآوری، اهرم مالی و اندازه شرکت تأثیر منفی و معنادار بر اجتناب مالیاتی دارند. شدت تأثیر اهرم مالی بر اجتناب مالیاتی بیشتر از سایر موارد بدست آمد. همچنین نتایج نشان داد که مدیریت سود اثرات سودآوری و اهرم مالی بر اجتناب مالیاتی را کاهش می‌دهد، ولی مدیریت سود نمی‌تواند اثر اندازه شرکت بر اجتناب مالیاتی را تعدیل کند.

خانی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی رابطه بین تخصص حسابرس در صنعت و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بین تخصص حسابرس در صنعت و اجتناب مالیاتی شرکت، ارتباط معناداری وجود دارد؛ به عبارت دیگر شرکت‌هایی که حسابرس آن‌ها متخصص صنعت باشد، دارای نرخ مؤثر مالیات کمتر، نرخ مؤثر مالیات نقدی کمتر و تفاوت دفتری بیشتری نسبت به شرکت‌هایی هستند که حسابرس آن‌ها متخصص صنعت نیست که این امر نشان‌دهنده سطح بالای اجتناب مالیاتی شرکت‌ها است.

سیدی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی راهبری شرکتی و اجتناب مالیاتی را بررسی نمودند. برای انجام این تحقیق، داده‌های ۱۴۶ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۱ به‌عنوان نمونه‌ی تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه بررسی ۱۲۲۷ سال-شرکت به‌صورت الگوی پنل نامتوازن؛ مبین آن است که رابطه معناداری بین راهبری شرکتی و اجتناب مالیاتی

وجود ندارد. علاوه بر این، رابطه معنادار و منفی بین متغیرهای کنترلی سودآوری و اندازه شرکت و همچنین رابطه معنادار و مثبت بین حسابرسی مالیاتی و اجتناب مالیاتی مشاهده گردید. مشایخی و علی پناه (۱۳۹۴) در پژوهشی تأثیر راهبری شرکتی بر رابطه بین اجتناب از مالیات و ارزش شرکت را بررسی نمودند. برای انجام این تحقیق، داده‌های ۹۶ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار به‌عنوان نمونه‌ی تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که با بهبود کیفیت ساختار راهبری شرکتی، تأثیر مثبت فعالیت‌های اجتناب از مالیات بر ارزش شرکت بیشتر می‌شود.

مهران پور و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر اجتناب از مالیات پرداختند. برای این منظور، اطلاعات ۱۰۳ شرکت در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ و روش حداقل مربعات جزئی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد کیفیت افشا، بیش اطمینانی مدیریتی، تخصص حسابرس، محدودیت مالی و اندازه شرکت بر اجتناب از مالیات اثر معنادار و مثبتی دارد. از طرفی رابطه معناداری بین رقابت بازار محصول، استقلال هیأت‌مدیره و محافظه‌کاری با اجتناب از مالیات مشاهده نشد. نتایج همچنین بیانگر آن است که اجتناب از مالیات بر بازده دارایی‌ها و ارزش افزوده اقتصادی اثر معناداری ندارد ولی بر بازده حقوق صاحبان سهام، ارزش شرکت و وجه نقد عملیاتی اثر معنادار و مثبتی دارد. حسنی القار و شعری آناقیز (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر اجتناب مالیاتی پرداختند. جامعه آماری پژوهش شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۳ بود. در این پژوهش برای اندازه‌گیری اجتناب مالیاتی از دو سنجه نرخ مؤثر مالیات نقدی و تفاوت سود حسابداری و سود مشمول مالیات استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد توانایی مدیریت، تأثیر مثبت معناداری بر اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد. همچنین یافته‌ها نشان‌دهنده تأثیر غیرمستقیم اندازه شرکت و اهرم مالی بر اجتناب مالیاتی است.

۷- فرضیه‌های پژوهش

- فرضیه اول: سودآوری تأثیر معناداری بر اجتناب مالیاتی دارد.
- فرضیه دوم: اهرم مالی تأثیر معناداری بر اجتناب مالیاتی دارد.
- فرضیه سوم: اندازه شرکت تأثیر معناداری بر اجتناب مالیاتی دارد.
- فرضیه چهارم: مدیریت سود بر رابطه بین سودآوری و اجتناب مالیاتی تأثیر معناداری دارد.
- فرضیه پنجم: مدیریت سود بر رابطه بین اهرم بدهی و اجتناب مالیاتی تأثیر معناداری دارد.
- فرضیه ششم: مدیریت سود بر رابطه بین اندازه شرکت و اجتناب مالیاتی تأثیر معناداری دارد.

۸- روش تحقیق

طرح این پژوهش از نوع شبه تجربی و با استفاده از رویکرد پس رویدادی است. این پژوهش از نظر روش در زمره پژوهش های توصیفی و از نظر هدف در زمره پژوهش های کاربردی جای می گیرد. پژوهش حاضر از نوع پژوهش های تجربی (به دنبال بیان رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته) و پس رویدادی (با توجه به اطلاعات گذشته) است. همچنین با توجه به تقسیم بندی برحسب روش تحقیق، پژوهش حاضر بر اساس روش های توصیفی و علی صورت گرفته و از لحاظ هدف کاربردی می باشد. داده های این پژوهش مبتنی بر ارقام و اطلاعات صورت های مالی شرکت ها است که از طریق مراجعه به صورت های مالی و پایگاه اطلاعاتی سازمان بورس اوراق بهادار و نرم افزار ره آورد نوین گردآوری می شوند. به منظور تجزیه تحلیل داده ها و آزمون فرضیه ها از تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده و داده ها در صفحه گسترده EXCEL مرتب و طبقه بندی شده اند و سپس با نرم افزار EViews مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند.

۹- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. این پژوهش برای یک دوره پنج ساله (۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵) که شامل ۶۱ شرکت هست، مورد بررسی قرار گرفته است. برای نمونه گیری از روش حذفی سیستماتیک استفاده شده است و شرکت هایی که دارای کلیه شرایط زیر بودند به عنوان نمونه انتخاب شده اند.

شرکت های انتخابی جز شرکت های سرمایه گذاری، بانک ها و مؤسسه های بیمه نبوده است.

شرکت طی دوره قلمرو زمانی تغییر سال مالی نداده باشد.

پایان سال مالی شرکت ها پایان اسفندماه باشد.

اطلاعات مالی مورد نیاز در رابطه با این گونه شرکت ها در دسترس باشد.

شرکت هایی که در آنها مدیریت سود در سطح بالاتری است.

شرکت ها باید طی دوره زمانی پژوهش در بورس اوراق بهادار توقف معاملاتی نداشته باشند (۶ ماهه). از آنجایی که یکی از مهمترین محدودیت های تحقیق انتخاب شرکتهایی با مدیریت سود بالا می باشد به همین دلیل تعداد نمونه آماری محدود به ۶۱ شرکت شده اما از طرفی به دلیل اینکه از روش پانل دیتا استفاده شده است و تعداد مشاهدات ۳۰۵ می باشد بنابراین از نظر تعداد، حجم نمونه تحقیق از کفایت لازم برخوردار می باشد.

۱۰- متغیرهای تحقیق و نحوه اندازه گیری آنها

متغیر وابسته: اجتناب مالیاتی

در این پژوهش برای محاسبه اجتناب مالیاتی از فرمول هانلون و هیتزمن (۲۰۱۰) استفاده شده است.

هرچه مقدار نرخ مؤثر مالیات بیشتر باشد اجتناب مالیاتی کمتر و بر عکس.

$$GETR_{it} = \frac{TXT_{it}}{PI_{it}}$$

GETR: نرخ مالیات مؤثر بر اساس اصول پذیرفته شده ی حسابداری

TXT: کل هزینه مالیاتی شرکت I برای دوره زمانی t

PI: درآمد قبل مالیات شرکت I برای دوره زمانی t

متغیر مستقل: ویژگی های شرکت

در این پژوهش برای محاسبه ویژگی های شرکت از سه متغیر سودآوری، اهرم بدهی و اندازه شرکت استفاده شده است.

اندازه شرکت: در تحقیق حاضر همانند تحقیقات چو و کیم (۲۰۰۳)، عارف و همکاران (۲۰۰۷) و واورو (۲۰۱۴) از لگاریتم طبیعی خالص فروش، جهت سنجش اندازه شرکت استفاده می گردد.

اهرم مالی: در این تحقیق مشابه با مطالعات تجربی دانرو و کیم (۲۰۰۵) و واورو (۲۰۱۴) برای سنجش اهرم مالی، از نسبت بدهی که از تقسیم مجموع بدهی بر ارزش دفتری دارایی های شرکت محاسبه می گردد، استفاده شده است.

سودآوری: در تحقیق حاضر مطابق با پژوهش عارف و همکاران (۲۰۰۷) و واورو (۲۰۱۴) از بازده حقوق صاحبان سهام برای سنجش سودآوری شرکت استفاده می شود.

متغیر تعدیل گر: مدیریت سود

محققانی چون آناند (۲۰۱۱) و شمار زیادی از محققان دیگر در مطالعات خود جهت برآورد اقلام تعهدی اختیاری از مدل تعدیل شده جونز ارائه شده توسط دچو و همکاران (۱۹۹۵) استفاده کرده اند. در این پژوهش نیز برای اندازه گیری متغیر وابسته (مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار) از مدل تعدیل شده جونز استفاده شده است.

برای محاسبه میزان مدیریت سود از معیار میزان قدر مطلق اقلام تعهدی اختیاری (eit) محاسبه شده از طریق الگوی تعدیل شده جونز (دچو و همکاران، ۱۹۹۵) استفاده شده است، بدین صورت که هرچه این رقم کمتر باشد، کیفیت سود نیز بالاتر خواهد بود. الگوی مورداستفاده به صورت رابطه زیر می باشد:

$$TACC_{it} = (\Delta CA_{it} - \Delta CASH_{it}) - (\Delta DCL_{it} - \Delta STD_{it}) - DEP_{it}$$

متغیرها به شرح زیر هستند:

ΔCA_{it} : تغییر در دارایی های جاری سال جاری نسبت به سال قبل

$\Delta CASH_{it}$: تغییر در وجه نقد سال جاری نسبت به سال قبل

ΔDCL_{it} : تغییر در بدهی های سال جاری نسبت به سال قبل

ΔSTD_{it} : تغییر در حصة کوتاه مدت بدهی های بلند مدت سال جاری نسبت به سال قبل

DEP_{it}: هزینه استهلاک دارایی های مشهود و نامشهود سال جاری

$$\left(\frac{TACC}{TA}\right)_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{TA}\right)_{i,t-1} + \alpha_2 \left(\frac{\Delta Sale_{i,t} - \Delta Rec_{i,t}}{TA}\right)_{i,t} + \alpha_3 \left(\frac{PPE}{TA}\right)_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در این الگو داریم:

TACC: کل اقلام تعهدی که دوره t برای شرکت i وجود دارد.

TA: ارزش دفتری کل دارایی ها در ابتدای دوره

$\Delta Sale$: تغییرات در فروش خالص بین دو دوره t و t-1

ΔRec : تغییرات در حساب های دریافتی بین دو دوره t و t-1

PPE: دارایی های ثابت و تجهیزات

پس از تخمین الگو، جملات باقیمانده (eit) به عنوان اقلام تعهدی اختیاری برای هر سال شرکت در نظر گرفته شده و به وسیله |DA| نشان داده شده است.

برای آزمون فرضیه های تحقیق، از مدل های زیر بهره گرفته شده است که الگوهای مزبور به شرح زیر می باشد:

$$ETR_{it} = \alpha + \beta_1 ROA_{it} + \beta_2 DER_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + DA_{it} + eit \quad (1)$$

مدل اول؛ در این مطالعه اثر ویژگی های شرکت که شامل سودآوری، اهرم مالی و اندازه شرکت است را بر اجتناب مالیاتی بررسی می کند.

مدل (۲)

$$ETR_{it} = \alpha + \beta_1 ROA_{it} + \beta_2 DER_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 DA_{it} + \beta_5 (ROA * DA)_{it} + \beta_6 (DER * DA)_{it} + \beta_7 (SIZE * DA)_{it} + eit$$

مدل دوم؛ این مدل مدیریت سود را به عنوان متغیر تعدیل گر بر رابطه بین ویژگی های شرکت و اجتناب مالیاتی بررسی می کند.

که در این مدل ها

ETR: نرخ مؤثر مالیاتی

ROA: سودآوری

DER: اهرم مالی

SIZE: اندازه شرکت

DA: مدیریت سود

eit: جزء خطا

۱۱- یافته‌های تحقیق

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش که با استفاده از داده‌های ۶۱ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره‌های زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ اندازه‌گیری شده‌اند.

جدول (۱) - آمار توصیفی

متغیرهای تحقیق	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	تعداد مشاهدات
بازده حقوق صاحبان سهام	۰,۲۴۶۲۶۱	۰,۲۳۲۶۳۷	۰,۸۵۸۳۳۳	۰,۵۷۷۵۲-	۰,۲۵۴۰۶۱	۰,۱۷۹۲۶-	۲,۹۷۹۳۳۹	۳۰۵
اهرم مالی	۰,۶۳۶۸۷۱	۰,۶۳۸۰۴۱	۱,۱۸۸۹۰۹	۰,۱۸۳۶۲۱	۰,۱۷۱۶۰۷	۰,۰۴۱۶۷-	۳,۰۴۹۲۷۳	۳۰۵
اندازه شرکت	۱۲,۰۲۵۶۰	۱۱,۹۸۶۹۸	۱۴,۴۱۱۳۷	۱۰,۳۹۵۶۶	۰,۶۰۳۳۲۰	۰,۶۰۵۶۲۷	۴,۷۶۶۹۱۵	۳۰۵
مدیریت سود	۰,۰۰۰۰۰۱۴	۰,۰۰۰۰۰۰۵۷	۰,۰۰۰۰۰۲۲	۱۰-۲,۱۵E	۰,۰۰۰۰۰۰۲۶	۳,۶۷۲۳۵۹	۱۹,۸۴۲۵۳	۳۰۵
نرخ مؤثر مالیاتی	۰,۱۴۸۶۳۷	۰,۱۲۵۳۰۵	۰,۶۱۸۶۲	۰,۶۷۵۴۶-	۰,۱۸۲۶۰۵	۰,۶۴۰۰۸۵	۶,۰۰۰۰۷۶۰	۳۰۵

منبع: یافته‌های محقق

برای جلوگیری از کاذب بودن نتایج رگرسیون با استفاده از آزمون پایایی لین، لوین و چاو پایایی متغیرهای مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج آزمون فوق در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۲) - نتایج آزمون پایایی

نتیجه	سطح معنی‌داری	آماره	متغیرهای تحقیق
پایا	۰,۰۰۰۰	-۱۸,۹۰۲۳	بازده حقوق صاحبان سهام
پایا	۰,۰۰۰۰	-۱۱,۵۳۲۸	اهرم مالی

نتیجه	سطح معنی داری	آماره	متغیرهای تحقیق
پایا	۰,۰۰۰۰	-۲۳,۰۲۹۲	اندازه شرکت
پایا	۰,۰۰۰۰	-۸۱,۴۷۳۱	مدیریت سود
پایا	۰,۰۰۰۰	-۴۰,۲۰۶۸	نرخ مؤثر مالیاتی

منبع: یافته های محقق

برای جلوگیری از کاذب بودن نتایج رگرسیون با استفاده از آزمون همبستگی^۱، همخطی بین متغیرهای مستقل مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج آزمون فوق در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۳) - نتایج آزمون همخطی

متغیرهای مستقل	مدیریت سود	اهرم مالی	بازده حقوق صاحبان سهام	اندازه شرکت	اهرم*مدیریت سود	بازده حقوق صاحبان سهام	شرکت*مدیریت سود	اندازه شرکت
مدیریت سود	۱	-۰,۱۲	-۰,۰۳	-۰,۳۸	۰,۹۳	۰,۵۹	۰,۹۹	۰,۹۹
اهرم مالی	-۰,۱۲	۱	-۰,۰۲	۰,۳۶	۰,۰۶	-۰,۲۱	-۰,۱۱	-۰,۱۱
بازده حقوق صاحبان سهام	-۰,۰۳	-۰,۰۲	۱	۰,۱۶	-۰,۰۸	۰,۳۸	-۰,۰۲	-۰,۰۲
اندازه شرکت	-۰,۳۸	۰,۳۶	۰,۱۶	۱	-۰,۳۲	-۰,۱۵	-۰,۳۷	-۰,۳۷
اهرم*مدیریت سود	۰,۹۳	۰,۰۶	-۰,۰۸	-۰,۳۲	۱	۰,۴۱	۰,۹۴	۰,۹۴
بازده حقوق صاحبان سهام*مدیریت سود	۰,۵۹	-۰,۲۱	۰,۳۸	-۰,۱۵	۰,۴۱	۱	۰,۶	۰,۶
اندازه شرکت*مدیریت سود	۰,۹۹	-۰,۱۱	-۰,۰۲	-۰,۳۷	۰,۹۴	۰,۶	۱	۱

منبع: یافته های محقق

۱. زمانی که از روش پانل دیتا استفاده می شود نمی توان از آماره تورم (VIF) استفاده نمود، بنابراین از آزمون همبستگی استفاده شده است.

نتایج آزمون همخطی نشان می‌دهد که بین متغیرهای مدیریت سود با اهرم*مدیریت سود و اندازه شرکت*مدیریت سود مشکل همخطی کامل وجود دارد همچنین اندازه شرکت*مدیریت سود با اهرم*مدیریت سود همخطی کامل دارد که متغیرهای فوق نباید در یک مدل کنار هم آورده شوند در نتیجه مدل ۲ به دو مدل تبدیل خواهد شد. لازم به ذکر است که همخطی ناقص و ضعیف بین متغیرها امری طبیعی است.

با استفاده از آزمون F لیمر، امکان اینکه بتوان از رگرسیون پانل دیتا استفاده کرد یا خیر؟ مورد بررسی قرار گرفته است و همچنین نوع اثرات بین مقاطع مورد با استفاده از آزمون هاسمن بررسی شده است. نتایج آزمون‌های فوق در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۴) - نتایج آزمون F لیمر و هاسمن

نتیجه	سطح معنی داری	آماره	
استفاده از روش پانل دیتا	۰,۰۱۷۳	۱,۵۰۲۹۱۵	آزمون F لیمر-مدل ۱
استفاده از روش پانل دیتا	۰,۰۲۲۸	۱,۴۷۱۲۷۸	آزمون F لیمر-مدل ۲ (بدون در نظر گرفتن متغیر اندازه*مدیریت سود)
استفاده از روش پانل دیتا	۰,۰۱۹۶	۱,۴۸۹۱۱۰	آزمون F لیمر-مدل ۲ (بدون در نظر گرفتن متغیر اهرم مالی*مدیریت سود)
وجود اثرات تصادفی	۰,۱۲۸۷	۷,۱۳۸۴۶۹	آزمون هاسمن - مدل ۱
وجود اثرات تصادفی	۰,۳۶۲۰	۵,۴۶۳۵۷۱	آزمون هاسمن - مدل ۲ (بدون در نظر گرفتن متغیر اندازه*مدیریت سود)
وجود اثرات تصادفی	۰,۲۷۹۷	۶,۲۸۲۰۸۲	آزمون هاسمن - مدل ۲ (بدون در نظر گرفتن متغیر اهرم مالی*مدیریت سود)

منبع: یافته‌های محقق

جهت بررسی فرضیه تحقیق از آزمون رگرسیون پانل دیتا استفاده شده است که نتایج این آزمون در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۵) - نتایج فرضیه تحقیق - مدل ۱

نتیجه تأثیر	سطح معنی داری	آماره t	ضریب رگرسیون	متغیرهای مستقل
معنی دار	۰,۰۱۴۵	-۲,۴۶۳۰۸۵	-۰,۰۵۳۳۶۷	بازده حقوق صاحبان سهام
معنی دار	۰,۰۰۰۷	۳,۴۳۷۶۶۴	۰,۰۷۳۶۰۷	اهرم مالی
معنی دار	۰,۰۰۰۷	۳,۴۳۶۴۱۱	۰,۰۴۲۶۶۹	اندازه شرکت
معنی دار	۰,۰۴۰۵	۲,۰۵۹۷۵۳	۱۰۱۴,۹۰۳	مدیریت سود
معنی دار	۰,۰۱۳۲	-۲,۴۹۷۶۱۴	-۰,۳۹۹۷۱۹	مقدار ثابت
۱۴,۶۳۷۴۷	آماره F		۰,۷۹۶۰۵۷	ضریب تعیین
۰,۰۰۰	سطح معنی داری F		۰,۷۴۱۶۷۲	ضریب تعیین تعدیل شده
			۲,۱۲۵۶۰۷	آماره دوربین واتسون

* متغیر وابسته: نرخ مؤثر مالیات

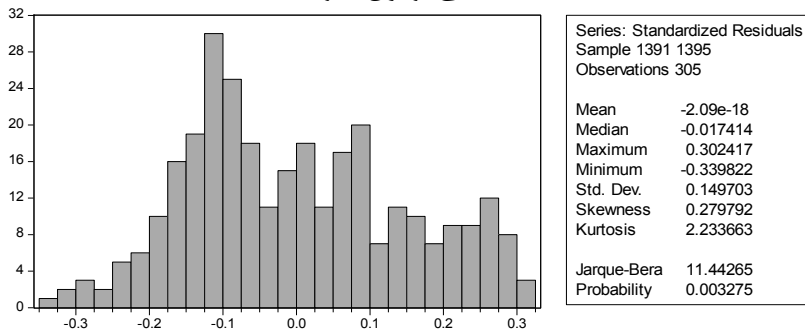
منبع: یافته های محقق

بر اساس جدول بالا متغیرهای بازده حقوق صاحبان سهام، اهرم مالی، اندازه شرکت و مدیریت سود بر نرخ مؤثر مالیات تأثیر معنادار دارند. با توجه به علامت ضریب رگرسیون می توان گفت که بازده حقوق صاحبان سهام تأثیر منفی بر نرخ مؤثر مالیات دارد؛ یعنی با افزایش (کاهش) بازده حقوق صاحبان سهام؛ نرخ مؤثر مالیات کاهش (افزایش) می یابد؛ اما اهرم مالی، اندازه شرکت و مدیریت سود تأثیر مثبتی بر نرخ مؤثر مالیات دارد؛ یعنی با افزایش (کاهش) اهرم مالی، اندازه شرکت و مدیریت سود؛ نرخ مؤثر مالیات افزایش (کاهش) می یابد. همچنین مقدار ثابت معادله هم معنی دار است و در معادله نهایی وارد می شود.

نتایج حاصل نشان می دهد که در سطح اطمینان ۹۵٪ فرضیه های اول، دوم و سوم مورد پذیرش قرار می گیرد یعنی متغیرهای بازده حقوق صاحبان سهام، اهرم مالی و اندازه شرکت تأثیر معناداری بر نرخ مؤثر مالیات دارد. نتایج حاصل نشان می دهد که بین بازده حقوق صاحبان سهام و اجتناب مالیاتی رابطه مستقیم (با نرخ مؤثر مالیات رابطه معکوس) و بین اهرم مالی و اندازه شرکت با اجتناب مالیاتی رابطه معکوسی (با نرخ مؤثر مالیات رابطه مستقیم) وجود دارد.

با توجه به جدول بالا مقدار آماره دوربین-واتسون حاکی از عدم وجود مشکل خود همبستگی است. همچنین بر اساس احتمال آماره $F(0,05)$ معادله رگرسیون در کل معنادار می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده‌ی مدل برابر ۰,۷۴ می‌باشد که نشان می‌دهد ۷۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته، قابل استناد به تغییرات متغیرهای مستقل و کنترلی می‌باشد و بقیه تغییرات متغیر وابسته، ناشی از تغییرات سایر عوامل می‌باشد که در اینجا نادیده گرفته شده‌اند.

شکل (۱) - نتایج آزمون جارک-مدل ۱

نتایج حاصل از بررسی نرمال بودن باقیمانده‌های مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که توزیع باقیمانده‌ها نزدیک به نرمال است. از طرفی طبق قضیه حد مرکزی از آنجایی که تعداد مشاهدات زیاد است می‌توان گفت که توزیع باقیمانده شبیه به نرمال بوده و از این نظر مشکلی وجود ندارد.

جدول (۶) - نتایج فرضیه تحقیق-مدل ۲ (بدون در نظر گرفتن متغیر اندازه*مدیریت سود)

نتیجه تأثیر	سطح معنی‌داری	آماره t	ضریب رگرسیون	متغیرهای مستقل
بی‌معنی	۰,۱۶۴۱	-۱,۳۹۵۸۴۰	-۰,۰۳۶۰۷۹	بازده حقوق صاحبان سهام
معنی‌دار	۰,۰۰۹۷	۲,۶۰۹۰۱۰	۰,۰۶۵۱۸۹	اهرم مالی
معنی‌دار	۰,۰۰۰۴	۳,۵۸۲۱۰۱	۰,۰۳۴۸۷۵	اندازه شرکت
معنی‌دار	۰,۰۰۰۰	-۸,۶۹۹۱۰۳	-۵۶۵۷,۶۰۹	بازده حقوق صاحبان سهام *مدیریت سود
معنی‌دار	۰,۰۰۰۰	۶,۴۳۵۴۹۹	۱۸۵۴,۵۵۳	اهرم مالی *مدیریت سود
معنی‌دار	۰,۰۱۹۳	-۲,۳۵۵۲۷۷	-۰,۳۰۳۰۹۲	مقدار ثابت
۱۲,۶۴۵۶۲	F آماره		۰,۷۷۴۷۳۳	ضریب تعیین

نتیجه تأثیر	سطح معنی داری	آماره t	ضریب رگرسیون	متغیرهای مستقل
۰,۰۰۰	سطح معنی داری F		۰,۷۱۳۴۶۸	ضریب تعیین تعدیل شده
			۲,۰۹۹۸۹۶	آماره دوربین واتسون

* متغیر وابسته: نرخ مؤثر مالیات
منبع: یافته های محقق

جدول (۷) - نتایج فرضیه تحقیق - مدل ۲ (بدون در نظر گرفتن متغیر اهرم مالی * مدیریت سود)

نتیجه تأثیر	سطح معنی داری	آماره t	ضریب رگرسیون	متغیرهای مستقل
بی معنی	۰,۰۶۰۲	-۱,۸۸۸۳۱۷	-۰,۰۵۴۸۷۰	بازده حقوق صاحبان سهام
معنی دار	۰,۰۰۱۰	۳,۳۴۳۹۸۲	۰,۰۹۰۱۷۳	اهرم مالی
معنی دار	۰,۰۰۰۰	۴,۵۷۹۵۸۱	۰,۰۳۷۸۵۴	اندازه شرکت
معنی دار	۰,۰۰۰۰	-۵,۰۲۹۸۵۰	-۷۲۵۸,۳۳۰	بازده حقوق صاحبان سهام * مدیریت سود
معنی دار	۰,۰۰۲۵	۳,۰۵۸۰۶۳	۲۱۵,۷۹۸۱	اندازه شرکت * مدیریت سود
معنی دار	۰,۰۰۱۹	-۳,۱۳۵۳۲۳	-۰,۳۵۱۷۱۳	مقدار ثابت
۹,۸۹۲۲۶۳	آماره F		۰,۷۲۹۰۲۴	ضریب تعیین
۰,۰۰۰	سطح معنی داری F		۰,۶۵۵۳۲۸	ضریب تعیین تعدیل شده
			۲,۰۹۷۰۶۹	آماره دوربین واتسون

* متغیر وابسته: نرخ مؤثر مالیات
منبع: یافته های محقق

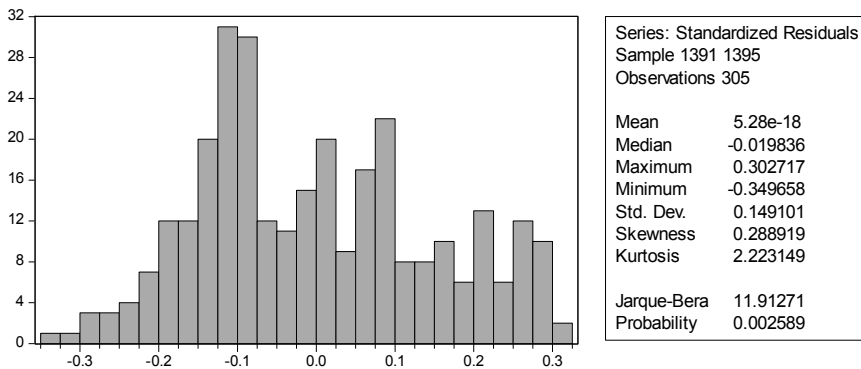
بر اساس دو جدول بالا متغیرهای بازده حقوق صاحبان سهام * مدیریت سود، اهرم مالی * مدیریت سود و اندازه شرکت * مدیریت سود بر نرخ مؤثر مالیات تأثیر معنادار دارند. با توجه به علامت ضریب رگرسیون می توان گفت که بازده حقوق صاحبان سهام * مدیریت سود تأثیر منفی بر نرخ مؤثر مالیات دارد؛ یعنی با افزایش (کاهش) بازده حقوق صاحبان سهام * مدیریت سود؛ نرخ مؤثر مالیات کاهش (افزایش) می یابد؛ اما اهرم مالی * مدیریت سود و اندازه شرکت * مدیریت سود تأثیر مثبتی بر نرخ مؤثر مالیات دارد؛ یعنی با افزایش (کاهش) اهرم مالی * مدیریت سود و اندازه شرکت * مدیریت سود؛ نرخ مؤثر مالیات افزایش (کاهش) می یابد. همچنین مقدار ثابت معادله هم معنی دار است و در معادله

نهایی وارد می‌شود.

نتایج حاصل نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۵٪ فرضیه‌های چهارم، پنجم و ششم مورد پذیرش قرار می‌گیرد یعنی مدیریت سود تأثیر معناداری بر رابطه بین متغیرهای بازده حقوق صاحبان سهام، اهرم مالی و اندازه شرکت با اجتناب مالیاتی دارد.

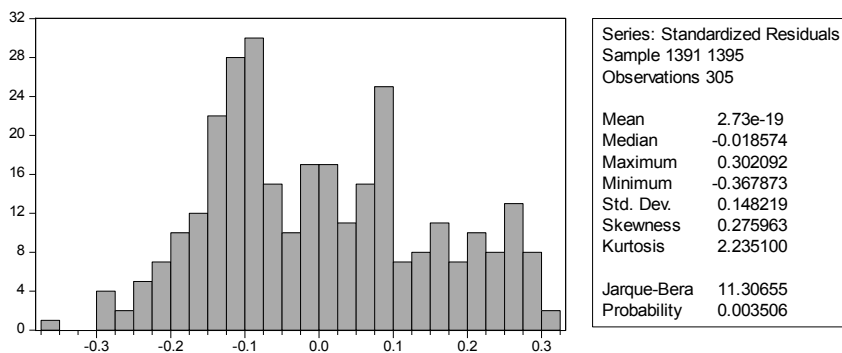
با توجه به جدول بالا مقدار آماره دوربین - واتسون حاکی از عدم وجود مشکل خود همبستگی است. همچنین بر اساس احتمال آماره $F(F(0, 0.05))$ معادله رگرسیون در کل معنادار می‌باشد.

شکل (۲) - نتایج آزمون جارک-مدل ۲ (بدون در نظر گرفتن متغیر اندازه*مدیریت سود)

منبع: یافته‌های تحقیقی

شکل (۳) - نتایج آزمون جارک-مدل ۲ (بدون در نظر گرفتن متغیر اهرم مالی*مدیریت سود)

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل از بررسی نرمال بودن باقیمانده‌های مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که توزیع باقیمانده‌ها نزدیک به نرمال است. از طرفی طبق قضیه حد مرکزی از آنجایی که تعداد مشاهدات زیاد است می‌توان گفت که توزیع باقیمانده شبیه به نرمال بوده و از این نظر مشکلی وجود ندارد.

۸- نتیجه‌گیری

همان‌طور که قبلاً بیان شد هدف تحقیق بررسی رابطه بین ویژگی‌های شرکت و اجتناب مالیاتی و اثر تعدیل‌گر مدیریت سود بر رابطه آن‌ها است. نتایج تحقیق نشان داد که ویژگی‌های شرکت شامل بازده حقوق صاحبان سهام، اهرم مالی و اندازه شرکت تأثیر معناداری بر اجتناب مالیاتی دارند؛ که برای بازده حقوق صاحبان سهام تأثیر منفی بر نرخ مؤثر مالیاتی بدست آمد؛ یعنی شرکت‌های با سودآوری بالا تمایل به اجتناب از پرداخت مالیات دارند. این موضوع به وسیله ارزش ضریب سودآوری که نشان دهنده جهت یک رابطه منفی است نشان داده شده که بدان معنی است اگر افزایش سودآوری وجود داشته باشد، نرخ مؤثر مالیات کاهش خواهد یافت و باعث می‌شود که اجتناب از مالیات در شرکت‌ها افزایش یابد. نتیجه فوق با نتایج مطالعات پراتاما (۲۰۱۷)؛ ایریانتو و همکاران (۲۰۱۷)؛ سالوودین (۲۰۱۷) و نور و همکاران (۲۰۱۰) همخوانی دارد. متغیرهای اهرم مالی و اندازه شرکت تأثیر مثبت و معناداری بر نرخ مؤثر مالیاتی دارد.

اهرم مالی و اندازه شرکت با اجتناب مالیاتی رابطه معکوس دارند؛ نتیجه فوق نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ‌تر به دلیل اینکه بیشتر تحت نظارت دولت قرار دارند و بیشتر در معرض مواجهه با هزینه‌های سیاسی می‌باشند؛ در نتیجه انتظار می‌رود این شرکت‌ها گرایش کمتری به اجتناب مالیاتی دارند. شرکت‌هایی با نسبت‌های اهرمی بالاتری از هزینه‌های بهره بر روی بدهی‌ها برای کاهش میزان مالیات بر درآمد استفاده می‌کنند. تأمین مالی بدهی مزایای مالیاتی را برای شرکت‌ها ارائه می‌دهد، زیرا پرداخت سود وام‌ها به‌طور کلی می‌تواند مالیات محسوب شود. بنابراین، مدیریت شرکت تمایل دارد از بدهی‌ها در سطح مطلوب استفاده کند تا بار مالیاتی که باید پرداخت شود، به حداقل برسد. در نتیجه اجتناب از مالیات کاهش خواهد یافت. نتیجه فوق با نتایج مطالعات انجام شده توسط سالوودین (۲۰۱۷)؛ نوگراها و میرانتو (۲۰۱۵)؛ دلگادو و همکاران (۲۰۱۲)، نور و همکاران (۲۰۱۰) و ریچاردسون و لانیس (۲۰۰۷) همخوانی دارد.

نتایج حاصل از فرضیه‌های چهارم، پنجم و ششم نشان داد که مدیریت سود تأثیر معناداری بر رابطه بین سودآوری (بازده حقوق صاحبان سهام)، اهرم مالی و اندازه شرکت با نرخ مؤثر مالیات (اجتناب مالیاتی) دارد. نتایج حاصل نشان داد که مدیریت سود تأثیر مثبتی بر رابطه سودآوری و اجتناب مالیاتی دارد. یکی از تکنیک‌هایی که برای دست‌کاری درآمد استفاده می‌شود، مدیریت سود یا درآمد می‌باشد. از طرفی سود به‌عنوان ابزاری برای شرکت در اجتناب از مالیات است. از آنجا که مدیران شرکت خواهان حداکثر دریافت پاداش هستند؛ بنابراین گزارش مالی مهاجم توسط شرکت در قالب اقداماتی جهت افزایش سود صورت می‌گیرد. همچنین، شرکت‌هایی که سودآوری بالایی دارند، تمایل به انجام اقدامات اجتناب مالیاتی به‌منظور کاهش بدهی‌های مالیاتی خود خواهند داشت.

همچنین فرضیه هزینه‌های سیاسی بیان می‌کند که شرکت‌ها مدیریت سود را با کاهش درآمدها به‌منظور به حداقل رساندن مالیات پرداختی انجام خواهند داد. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که مدیریت سود تأثیر مثبتی بر رابطه اهرم مالی و اندازه شرکت با نرخ مؤثر مالیات (و تأثیر منفی بر رابطه اهرم مالی و اندازه شرکت با اجتناب مالیاتی دارد). نسبت بدهی بالاتر نشان‌دهنده بالا بودن وابستگی به سرمایه‌گذاران خارجی و در نتیجه بالا بودن هزینه‌های بهره پرداختی توسط شرکت است. اگر سطح بدهی‌های شرکت باشد، شرکت تمایل دارد تا مدیریت سود را افزایش دهد. در این راستا شرکت، مدیریت سود را برای افزایش بدهی به‌منظور کاهش سود و در نتیجه کاهش مالیات پرداختی انجام خواهد داد. مدیریت سود نیز با اندازه شرکت‌ها مرتبط است. به‌طور کلی شرکت‌های بزرگ فعالیت‌های تجاری و معاملات مالی بیشتری را نسبت به تجارت‌های کوچک انجام می‌دهند. در این راستا نظریه‌های هزینه‌های سیاسی نشان داده است شرکت‌ها از روبه‌ها و روش‌هایی استفاده می‌کنند تا درآمد خود را کمتر نشان دهند. این هدف به‌منظور کاهش بار مالیاتی است که باید پرداخت شود. این وضعیت نشان می‌دهد که اندازه شرکت می‌تواند باعث مدیریت درآمد شود تا به حداقل رساندن بار مالیاتی پرداخت شود.

باتوجه به نتایج حاصل از تحقیق به مدیران شرکت‌ها، سهامداران، سرمایه‌گذاران و مأموران مالیاتی پیشنهاد می‌شود که برای تشخیص اینکه آیا امکان اجتناب از مالیات وجود دارد یا خیر، میزان سودآوری، اهرم مالی و اندازه شرکت‌ها را مدنظر قرار داده زیرا شرکت‌هایی که میزان سودآوری آن‌ها بالاتر بوده امکان اجتناب از مالیات آن‌ها بیشتر خواهد بود و در صورتی که نسبت بدهی و اندازه آن‌ها بالا باشد اجتناب از مالیات آن‌ها کمتر خواهد بود. همچنین مدیریت سود به‌عنوان عامل مؤثر بر رابطه بین متغیرهای فوق و اجتناب مالیاتی در نظر گرفته شود.

برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود که چرخه عمر به‌عنوان عامل تعدیل‌گر رابطه متغیرهای سودآوری، اهرم مالی و اندازه شرکت‌ها با اجتناب مالیاتی بررسی شود.

فهرست منابع

۱. پورحیدری، امید، فدوی، محمد حسن، امینی نیا، میثم (۱۳۹۳). بررسی تأثیر اجتناب از مالیات بر شفافیت گزارشگری مالی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، سال چهاردهم، شماره ۵۲، بهار ۱۳۹۳، ۶۹-۸۵.
۲. حسنی القار، مسعود، شعری آناقیز، صابر (۱۳۹۶). بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر اجتناب مالیاتی. مجله علمی- پژوهشی دانش حسابداری ۸ (۱)، ۱۰۷-۱۳۴.
۳. خانی، عبدالله، ایمانی، کریم، ملایی، مهنام (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین تخصص حسابرس در صنعت و اجتناب مالیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابرسی، سال سیزدهم، شماره ۵.
۴. سروستانی، امیر (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین ویژگیهای شرکت و نوع مالکیت با نرخ مؤثر مالیات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، رساله جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حسابداری از دانشکده مدیریت دانشگاه شهید باهنر کرمان.
۵. سیدی، سید جلال، مشایخی، بیتا (۱۳۹۴). راهبری شرکتی و اجتناب مالیاتی. مجله دانش حسابداری، سال ششم، ش ۲۰، بهار ۱۳۹۴، ۸۳-۱۰۳.
۶. مشایخی، بیتا، علی پناه، صبری (۱۳۹۴). تأثیر راهبری شرکتی بر رابطه بین اجتناب از مالیات و ارزش شرکت. پژوهشهای حسابداری مالی و حسابرسی. سال هفتم، شماره ۲۵، ۴۹-۶۴.
۷. مهران، ساسان، سیدی، سیدجلال (۱۳۹۳). بررسی تأثیر مالیات بر درآمد و حسابداری محافظه کارانه بر اجتناب مالیاتی شرکتها، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت سال سوم، شماره دهم.
۸. مهربان پور، محمدرضا، آهنگری، مهناز، وقفی، سیدحسام، مام صالحی، پرویز (۱۳۹۶). بررسی عوامل مؤثر بر اجتناب از مالیات و تأثیر آن بر معیارهای ارزیابی عملکرد با استفاده از معادلات ساختاری. مجله دانش حسابداری مالی، ۴(۳)، ۴۵-۸۶.
9. Amertha, I. S. P., Ulupui, I. G. K. A., & Putri, I. G. A. M. A. (2014). Analysis of Firm Size, Leverage, Corporate Governance on Earnings Management Practices (Indonesian Evidence). *Journal of Economics, Business and Accountancy Ventura*, 17(2), 259–268. <https://doi.org/10.14414/jebav.14.1702009>.
10. Armstrong, C.S., Blouin, J., Jagolizner, A. and Larker, D. (2014). Corporate Governance Incentives, and Tax Avoidance. www.ssrn.com.
11. Astuti, A. Y., Nuraina, E., & Wijaya, A. L. (2017). Pengaruh Ukuran

- Perusahaan dan Leverage Terhadap Manajemen Laba. *Forum Ilmiah Pendidikan Akuntansi*, 5(1), 501–514.
12. Badertscher, B. A., Katz, S. P., & Rego, S. O. (2013). The Separation of Ownership and Control and Corporate Tax Avoidance. *Journal of Accounting and Economics*, 56(2–3), 228–250. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2013.08.005>.
 13. Basri, H., & Buchari, D. (2017). The Effect of Industrial and Geographic Diversifications on the Earnings Management of the Manufacturing Companies in Indonesia. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 3(1), 52–63.
 14. Delgado, F. J., Rodriguez, E. F., & Arias, A. M. (2012). Size and other Determinants of Corporate Effective Tax Rates in the US Listed Companies. *International Research Journal of Finance and Economics*, (98), 160–165.
 15. Desai, M. A., & Dharmapala, D. (2009). Corporate Tax Avoidance and Firm Value. *Review of Economics and Statistics*, 91(3), 537–546. <https://doi.org/10.1162/rest.91.3.537>.
 16. Dyreng, S. D., Hanlon, M., & Maydew, E. L. (2008). Long-Run Corporate Tax Avoidance. *The Accounting Review*, 83(1), 61–82. <https://doi.org/10.2308/accr.2008.83.1.61>.
 17. Frank, M. M., Lynch, L. J., & Rego, S. O. (2009). Tax Reporting Aggressiveness and its Relation to Financial Reporting. *The Accounting Review*, 84(2), 467–496. <https://doi.org/10.2308/accr.2009.84.2.467>.
 18. Godfrey, et al. (2010). *Accounting Theory* (7th ed.). New York, United States of America: John Wiley & Sons.
 19. Hanlon, M., & Heitzman, S. (2010). A Review of Tax Research. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2), 127-178.
 20. Irianto, B. S., Sudibyoy, Y. A., & Wafirli, A. (2017). The Influence of

- Profitability, Leverage, Firm Size and Capital Intensity towards Tax Avoidance. *International Journal of Accounting and Taxation*, 5(2), 33–41. <https://doi.org/10.15640/ijat.v5n2a3>.
21. Kim, J. H., & Im, C. C. (2017). The Study on the Effect and Determinants of Small-and Medium-sized Entities Conducting Tax Avoidance. *Journal of Applied Business Research*, 33(2), 375–390.
22. Koh, Y., & Lee, H.-A. (2015). The Effect of Financial Factors on Firms' Financial and Tax Reporting Decisions. *Asian Review of Accounting*, 23(2), 110–138. <https://doi.org/10.1108/ARA-01-2014-0016>.
23. Markarian, G. Pozza, L. Prencipe. A. (2008). Capitalization of R & D Costs and Earnings Management: Evidence from Italian Listed Companies, *The International Journal of Accounting*, 43, 246–267.
24. Minnick, K., & Noga, T. (2010). Do Corporate Governance Characteristics Influence Tax Management? *Journal of Corporate Finance*, 16(5), 703–718. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2010.08.005>.
25. Noor, R. M., Fadzillah, N. S. M., & Mastuki, N. A. (2010). Corporate Tax Planning: A Study on Corporate Effective Tax Rates of Malaysian Listed Companies. *International Journal of Trade, Economics and Finance*, 1(2), 189–193. <https://doi.org/10.7763/IJTEF.2010.V1.34>.
26. Pratama, A. (2017). Company Characteristics, Corporate Governance and Aggressive Tax Avoidance Practice : A Study of Indonesian Companies. *Review of Integrative Business and Economics Research*, 6(4), 70–81.
27. Rania.S, Susetyob. D, Fuadah .L.L.(2018) The Effects of the Corporate's Characteristics on Tax Avoidance Moderated by Earnings Management (Indonesian Evidence),*Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies* 4/3 (2018) 149-169.
28. Rego, S. O. (2003). Tax-Avoidance Activities of U.S. Multinational

- Corporations. *Contemporary Accounting Research*, 20(4), 805–833.
29. Richardson, G., & Lanis, R. (2007). Determinants of the Variability in Corporate Effective Public Policy, 26, 689–704. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2007.10.003>.
30. Salaudeen, Y. M. (2017). Corporate Effective Tax Rates in the Financial Services Sector: Journal Evidence from Nigeria. *International Journal of Accounting and Taxation*, 5(1), 68–88. <https://doi.org/10.15640/ijat.v5n1a6>.
31. Scott, W. R. (2009). *Financial Accounting Theory (Fifth)*. Canada: Prentice Hall.
32. Weber, M. (2006). Sensitivity of Executive wealth to Stock Price, Corporate Governance and Earning Management, *Review of accounting and finance*, 5(4): 321-354.
33. Wild, J.J, Berenstein. L.A and Subramanyam. K.R (2001). *Financial Statement Analysis*, 7th Ed. New York Mc Graw-Hill Higher Education.